

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Закон України про «Національну поліцію» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379) URL ://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text
4. Агентурно-оперативна робота підрозділів Національної поліції України: навчальний посібник / С.В. Албул, В.В. Дулгер, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат; – Одеса : ОДУВС, 2021.
5. Некрасов В.А. Конфіденційне співробітництво: навчальний посібник / В.А. Некрасов, С.І. Корсун, І.Р. Шинкаренко. – К.: РВВ МВС України, 2004. – 232 с 6.
6. Тарасенко В. Є. Агентурний метод в ОРД: проблеми теорії та практики : монографія / В.Є. Тарасенко; ОДУВС – Одеса : ОДУВС, 2010. – 255 с.

Кривонос Максим Васильович

доцент кафедри поліцейської діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів поліції Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОБСТАВИН ВЧИНЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабне військове вторгнення РФ на територію суверенної України супроводжується вчиненням цілої низки злочинів, у тому числі, воєнних. Такі злочини мають складний механізм учинення, який характеризується наслідками у вигляді значних руйнувань об'єктів цивільної інфраструктури, великої кількості жертв та неідентифікованих загиблих; знаряддями вчинення, з якими раніше не стикалися ні органи досудового розслідування, ні судові експерти тощо. Значна частина таких кримінальних правопорушень вчиняється в умовах неочевидності, на лінії фронту, в ході бойових дій, а тому встановити всі обставини таких подій, а також зібрати фактичні дані, що підтверджують їх вчинення та вказують на причетних осіб можливо після відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями у спосіб дослідження місць, де вони безпосередньо вчинялися, проведення комплексу слідчих (розшукових) дій (далі – СРД) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), застосування науково-технічних засобів, сучасних інформаційних та інших технологій, а також належної взаємодії різних підрозділів поліції та інших правоохоронних органів.

Розслідування воєнних злочинів було і залишається певним викликом для

всієї правоохоронної системи нашої держави та потребує оперативного реагування на загрози, що виникають. Це завдання об'єктивно ускладнює відсутність достатнього практичного досвіду, а також адаптованих та перевірених практикою алгоритмів дій слідчих та співробітників оперативних підрозділів щодо швидкого, всебічного та якісного збирання доказової бази.

Складнощі організації цього процесу також додає необхідність дієвої синхронізації діяльності різних служб органів і підрозділів системи МВС, інших міністерств, відомств та правоохоронних органів (СБУ, ДБР, ГПУ) [2, с. 52] для забезпечення оптимального режиму їх роботи, ефективності документування злочинів та прийняття обґрунтованих процесуальних рішень, виконання завдань кримінального провадження.

З урахуванням вищенаведеного, розгляд питань щодо напрямів взаємодії правоохоронних органів під час встановлення обставин вчинення воєнних злочинів вбачається актуальним та своєчасним. Висвітлення окресленої проблематики буде здійснено шляхом з'ясування викликів з якими стикаються правоохоронні органи при документуванні воєнних злочинів, перспективних напрямів взаємодії, а також виділення основних груп джерел значущої інформації щодо досліджуваних кримінальних правопорушень.

О.М. Дуфенюк звертає увагу на те, що процес документування воєнних злочинів пов'язаний з цілою низкою викликів, з якими не стикалися правоохоронні органи «в мирні часи»:

безпекових, які полягають у тому, що значна частина деокупованої території досі залишається небезпечною для роботи з точки зору мінної загрози, слідчо-оперативним групам (далі – СОГ) доводиться діяти в умовах підвищеного ризику швидкої зміни обстановки, наявності великої кількості вибухонебезпечних об'єктів, загроз обстрілів, обвалів, руйнувань будівель та споруд, пошкодження мереж та автошляхів тощо;

логістичних, що пов'язані з необхідністю забезпечення належних умов для планування та організації роботи слідчо-оперативних та слідчих груп (перевезення, розміщення, проживання, харчування, відпочинку; забезпечення необхідними техніко-криміналістичними засобами, спеціальним одягом та допоміжними засобами, іншим необхідним обладнанням), у тому числі залучення іноземних фахівців, створення міжнародних спеціалізованих груп фахівців тощо;

тактичних, що проявляються у значній кількості епізодів та місць подій, які необхідно ретельно оглянути; великій кількості свідків, потерпілих, слідів та речових доказів на місцях вчинення злочинів; переміщенні свідків, потерпілих (через евакуацію, примусове вивезення, викрадення тощо); загрозах повторного травмування допитуваних осіб;

комунікаційних, що пов'язані з необхідністю налагодження внутрішньої відомчої та зовнішньої комунікації для об'єктивного та своєчасного висвітлення відомостей про виявлені факти порушень міжнародного гуманітарного права;

геополітичних, що проявляються у системному недотриманні державою агресором норм міжнародного права, протидії розслідуванню, перекручуванні фактів, знищенні слідів, документів, поширенні неправдивих відомостей,

заялюванні людей тощо) [3, с. 370].

Означені та інші загрози, ризики та вразливі місця необхідно оцінювати на етапі планування заходів та постійно переглядати протягом всього процесу документування, для об'єктивного аналізу обстановки, що постійно змінюється.

За цих обставин запорукою ефективного документування ознак воєнних злочинів вважаємо плановане поєднання зусиль слідчих та оперативних підрозділів різних правоохоронних органів, задіяних до цього процесу, отримання, збирання, накопичення та використання відповідно до вимог законодавства інформації про осіб, причетних до їх учинення, а також події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю. При цьому участь оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні воєнних злочинів має складатися з таких елементів: 1) проведення СРД та НСРД, а також розшуку підозрюваних за дорученням слідчого, прокурора; 2) проведення комплексу заходів в межах справ оперативного супроводження кримінальних проваджень.

За таких умов пріоритетними напрямками взаємодії правоохоронних органів під час встановлення обставин вчинення воєнних злочинів можуть бути наступні:

- спільні наради, планування, організація та проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, спеціальних операцій;

- колегіальне вивчення й аналіз отриманих результатів [1, с. 29];

- виявлення, документування та припинення діяльності окремих осіб та груп, які співпрацюють зі спецслужбами країни-агресора, готують та вчиняють кримінальні правопорушення, дестабілізують ситуацію в Україні за їх замовленням;

- системний обмін криміналістично значущою інформацією (доказовою та орієнтуючою) про виявлені злочини та причетних осіб;

- виконання запитів та доручень за оперативно-розшуковими справами та кримінальними провадженнями;

- проведення ґрунтовної аналітичної роботи.

Збирання інформації про воєнні злочини здійснюється під час:

- роботи СОГ на місцях подій, виявлення місць розташування камер відеоспостереження та аналізу записів з них;

- опитування та допиту потерпілих та свідків таких злочинів;

- проведення відео- та фотофіксації наслідків вчинених злочинів з подальшим аналізом відзнятих матеріалів (здійсненням оглядів фото та відео матеріалів, супутникових знімків та відео з дронів на предмет фіксації факту знищення та пошкоджених будівель та цілих населених пунктів, встановлення місць масових поховань, оцінки обстановки у населеному пункті);

- проведення комплексу судових експертиз;

- опитування військовослужбовців, свідків та потерпілих, під час їх евакуації та переміщення в безпечні регіони держави (з фіксацією їхніх контактних та паспортних даних, місць куди вони планують їхати для можливості виклику на допит);

- моніторингу даних з різних, у тому числі, відкритих джерел на предмет

виявлення відомостей про вчинення воєнних злочинів (самостійно або у співпраці з аналітичними центрами, наприклад, Експертним центром з прав людини). Основними способами збору інформації можуть бути: а) проведення інформаційно-аналітичної роботи з пошуку інформації в мережі інтернет, засобах масової інформації, соціальних мережах; б) направлення запитів; в) використання спеціального програмного забезпечення зі штучним інтелектом для розпізнавання осіб за фото знімками та відеозаписами; г) створення «фейкових» сторінок тощо;

– відвідування місць проживання внутрішньо-переміщених осіб з метою виявлення незадокументованих жертв та очевидців таких правопорушень;

– аналізу повідомлень, що надходять на чат боти та застосунки про місця розташування військової техніки та сил країни агресора, виявлені боєприпаси, пошкоджене житло тощо.

Для належного документування фактів вчинення воєнних злочинів необхідно встановити такі дані: час, місце, територію ураження, засоби і методи, які використовувалися під час вчинення злочинів; кількість постраждалих осіб та їх демографічні характеристики; характер протиправних дій щодо потерпілих (захоплення заручників, створення «фейкових» органів державної влади та місцевого самоврядування, затримання, катування, зґвалтування, вбивства осіб тощо); підтвердження фактів дискримінаційного характеру; спричинені наслідки тощо.

При цьому особливу увагу слід приділити дослідженню відомостей з таких основних груп джерел значущої інформації про воєнні злочини:

– *особистісних джерел* (показань свідків, потерпілих, підозрюваних (полонених) про обставини подій);

– *речових джерел* (матеріальної обстановки, місць руйнувань, залишеної техніки, речей, зброї, боєприпасів, вибухонебезпечних предметів, трупів з ознаками насильницької смерті; слідів біологічного походження у випадках вчинення катувань, зґвалтувань, вбивств; матеріалів та речовин, що засвідчують факти застосування забороненої зброї, факти забруднення екосистеми небезпечними речовинами тощо);

– *цифрових джерел* (матеріалів фото-, відеофіксації місць подій, даних електронних комунікацій, відомостей геолокацій засобів, оснащених GPS-модулями, даних отриманих в з відкритих джерел тощо);

– *документальних джерел* (протоколів, розпоряджень, наказів, планів проведення військових операцій, замовлень на постачання, особистих документів комбатантів, фінансових та звітних документів тощо) [3, с. 372].

Серед затребуваних на сьогоднішній день заходів також слід виділити необхідність спеціалізованого або факультативного навчання та підготовки/перепідготовки поліцейських, а також науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання зі збирання доказової інформації та фіксування наслідків воєнних злочинів.

Список використаних джерел

1. Абламський С.Є., Юхно О.О., Лук'яненко Ю.В. Взаємодія слідчого з

іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків, 2017. 152 с.

2. Бондаренко І.П., Андреев Д.В. Застосування сучасних цифрових комунікацій та інформаційних технологій у фіксації та розслідуванні воєнних злочинів. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 52-56.

3. Дуфенюк О.М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369-374.

Удод Андрій Миколайович

завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Кримінальна відповідальність за ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» - це кримінальне правопорушення вже розроблялося і імплементувалося в Кримінальний кодекс України вже в період воєнного положення на території нашої країни, тобто під час повномасштабної агресії. Законодавець вводив вище зазначену статтю, за для правильного розмежування від подібних кримінальних правопорушень, які присутні в розділах «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» та «Злочини проти основ національної безпеки України». Подібні кримінальні правопорушення, які схожі за своїм способом вчинення, але відмежовуються більшою конкретикою та додатковим об'єктом кримінального правопорушення, які зазначені саме в ст. 111-1 КК України, що в свою чергу класифікують злочини за своєю суспільною небезпекою.

Виходячи із змісту диспозиції ч. 3 ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», можна зазначити, що виділяється спеціальний об'єкт кримінального правопорушення, а саме, правовідносини в сфері освіти і відповідного захисту дітей-учнів від неправдивої інформації, а інколи і від відвертої пропаганди країни агресора. Таким чином, способом вчинення даного кримінального правопорушення передбачено, що саме суб'єкт кримінального правопорушення є громадянин України, який в свою чергу здійснюючи пропаганду в закладах освіти, це може бути заклади освіти від дошкільного до закладів вищої освіти, і не залежно від форм власності, приватний, комунальний чи державна власність, хоч і перебуває на тимчасово окупованій території. До пропаганди можна